

Op safari in het Rijksmuseum

Kunnen schilderijen een werkelijkheidsgetrouw beeld geven van de natuur in voorbije tijden, en van wat daarin sindsdien zoal is veranderd? Met een bioloog langs oude meesters: "Een koolwitje en artisjokken, die had ik nog niet verwacht."

ERIC LE GRAS

De gids in het hoofdstedelijke Rijksmuseum is 2.10 meter lang en draagt een oude groene jas en schoenen die geschikt zijn om door de modder te baggeren. In zijn armen torst hij een paar vuilniszakken, met daarin een tent, een slaapzak en wat andere kampeerspullen. Bioloog Pim Edelaar heeft het weekend op Texel doorgebracht en is op deze herfstige maandagochtend rechtstreeks naar Amsterdam gereisd om te fungeren als gids op een expeditie door het Rijksmuseum. Wandelend door de zalen zal hij proberen aan de hand van het daar getoonde, zijn licht te laten schijnen over de veranderingen in de natuur in afgelopen eeuwen en in de manier waarop mensen tegen de natuur aankeken.

Het was niet eenvoudig een goede gids te vinden. Het moest een bioloog zijn met een uitgebreide veldkennis, iemand die even gemakkelijk planten kon herkennen als zoogdieren, vogels of insecten. Maar biologen die nog werken in de vertrouwde stijl van Jac. P. Thijssen zijn aan het uitsterven. "In de biologie kun je alle kanten uit", aldus Edelaar. "Biochemici zijn halve scheikundigen, ethologen zitten tegen de sociale wetenschappen aan. En dan zijn

er de pure theoretici, die vanachter de computer met denkbeeldige dieren experimenteren. De tijd waarin veldkennis onmisbaar was voor een bioloog is voorbij."

Edelaar (24) zelf kent wel de weg in de Nederlandse natuur. Hij is lid van de NJN, de Nederlandse Jeugdbond voor Natuurstudie, een los verband van jongeren met belangstelling voor de natuur. "We voeren onderzoekjes uit over onderwerpen die anderen laten liggen", zegt hij, "waarmee we flink wat veldkennis opdoen. En natuurlijk zijn we vaak buiten en kijken we goed uit onze ogen." Het is die NJN-achtergrond, eerder dan zijn Leidse doctorandustitel, die Edelaar in staat stelt om te herkennen wat de schilders uit het Rijksmuseum op het oog hadden.

Misplaatst

We geven de kampeerspullen af bij de garderobe en gaan de trap op naar de afdeling met Nederlandse schilderkunst uit de vijftiende en zestiende eeuw. In de eerste zaal is het meteen raak. Edelaar buigt zijn lange gestalte over naar een schilderij van een onbekende meester, dat uit 1435 stamt. "Hij laat eikebladeren op de grond

groeien", zegt hij, "en op deze distelbladeren bloeien paardebloemen. Aardig geschilderd, dat wel, maar geen erg betrouwbare kunstenaar."

De schilderijen in de zalen met de oudste werken zijn moeilijk te beoordelen voor de bioloog. Het gaat om bijbelse taferelen, gesitueerd in het Midden-Oosten. Of ze maatgevend zijn voor de Nederlandse situatie is onduidelijk. De bergen op de achtergrond doen in ieder geval on-Hollands aan. In een schildering van *Geertgen tot St. Jans* die de geboorte van Jezus voorstelt, herkent Edelaar een ekster: "Die komt niet voor in Israël", zegt hij, "tegenwoordig niet tenminste. De schilder moet hem erbij hebben gefantaseerd. In het strodak van de stal zit een kerkuil, dat klopt weer wel."

We passeren de afbeelding van een dier dat wel wat heeft van een eenhoorn met vijf hoorns, maar Edelaar loopt pas warm bij een werk van *De Meester van de Kerkpredikers*, zo ongeveer uit 1550. "Een heidelibel van het geslacht *sympetrum*", zegt hij. "Nauwkeurig geschilderd, anders kon ik hem niet op naam brengen. Op de grond staan madeliefjes en anjers en die viooltjes, dat lijkt me een vroege kweekvorm."

